

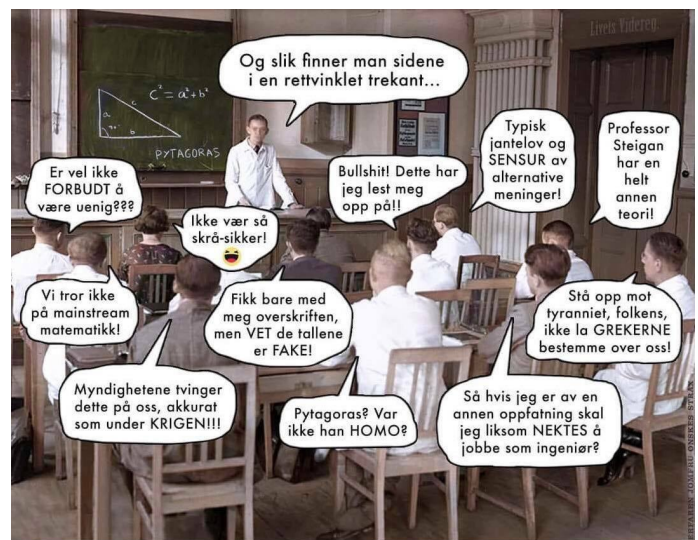
Moderne trusler mot demokratiet – er vi beredt?

HEDDA LANGEMYR

Sammendrag

Dette fagnotatet tar for seg de store endringene i verden i dag, og den viktigste omstillingen for trusselbildet og vår forståelse av det – den teknologiske utviklingen og digitaliseringen.

Fokuset er på tillitsforhold i samfunnet og samfunnskontrakten, samt hva noen sentrale aktører – fagbevegelsen, mediene og politikerne – kan gjøre, for å ruste oss til å ivareta demokratiet vårt på best mulig måte fremover.



Norge preges av den internasjonale sikkerhetsdynamikken

Verden er preget av store endringer og omfattende omstillinger. Det går blant annet ut på en gjennomgripende digitaliseringsprosess, omstillinger i offentlig sektor, sentralisering, klimaproblematikk og det grønne skiftet. I tillegg til store migrasjonsstrømmer og fraflytting, samt et mer uoversiktlig globalt maktsystem.

Dette er bare noen av faktorene som har skapt

motstand, uenighet og splittelser i ulike land.
Norge er ikke noe unntak her.

Internasjonal politikk preges i dag av rivalisering mellom stormaktene og økt nasjonalisme, mens tradisjonelle samarbeidsinstitusjoner og verdier er truet. De siste årene har stormaktene også økt sin interesse for Norges nærområder: Både USA, Storbritannia, Frankrike, Kina, og Russland har økt

militær aktivitet i nord. Med vår 196 kilometer lange grense til Russland i øst, og vår nærmeste allierte over Atlanterhavet i vest, har Norge en viktig geostrategisk plassering.

Som et relativt lite land med store havområder, påvirkes Norge derfor veldig av denne sikkerhetsdynamikken rundt oss. Vi står overfor en mer krevende sikkerhetspolitisk situasjon enn det vi har gjort på lenge. Etterretningsaktiviteten har tatt seg opp på alle sider, og trusselbildet er langt mer sammensatt enn tidligere.

Det er i seg selv ikke noe nytt, for det var antydninger til dette under den kalde krigen også, men det er nytt for vår generasjon.

Norges plassering på kartet gjør oss i utgangspunktet utsatt. Mer stormaktsaktivitet gir både økt sårbarhet og risiko for fremmede staters eller ulike gruppers bruk av ikke-militære virkemidler, for å påvirke den norske opinionen.

Moderne trusler mot demokratiet handler altså ikke bare om militære trusler, men også de truslene som på sikt og gradvis kan påvirke noen av demokratiets grunnpilarer, sånn som for eksempel valgpåvirkning.

Hvert år legger de hemmelige tjenestene – Etterretningstjenesten, Politiets sikkerhetstjeneste og Nasjonal sikkerhetsmyndighet – frem sine ugraderte, åpne trussel- og risikovurderinger. **Nettopp etterretnings- og påvirkningsoperasjoner i det digitale rom, og koordinert spredning av desinformasjon, er blant de truslene som potensielt har mest å si for oss som enkeltborgere.** I tillegg kommer infiltrering av norske datanettverk, og bruk av økonomiske investeringer for å presse gjennom politisk endring, som noen av de største truslene vi står overfor i dag. Cyberangrepene de siste par årene mot Stortinget, Universitetet i Tromsø, Helse Sør-Øst og Østre Toten kommune, er bare noen eksempler på krigen som utkjemper uten bruk av militære våpen.

Til tross for at norske sikkerhetsmyndigheter har formidlet de åpne trusselvurderingene nå i over ti år, så tyder mye på at mange ikke i tilstrekkelig grad forstår dette situasjonsbildet: **At vi ikke lenger lever i dyp fred, og hvilke mulige konsekvenser det har for Norge ved en krise.** At vi ikke er godt nok rustet til å stå imot denne formen for trusler.

En av grunnene til at trusselbildet er mer komplekst nå, er at skillene mellom internasjonale og nasjonale trusler; mellom sivile og militære; mellom fred, krise og krig; og mellom stats- og samfunnsikkerhet, ikke er like tydelige lenger. Den pågående migrasjonskrisen på grensen mellom Polen og Hviterussland kan tjene som et godt eksempel på det.

Det er fortsatt manglende bevissthet og kunnskap om disse temaene i det offentlige ordskiftet, samtidig som dette er en grunnleggende forutsetning – ikke bare for en god sikkerhetspolitikk, men også for et velfungerende demokrati.

Digitalisering og tillit i samfunnet

Ikke-militære trusler som eksempelvis desinformasjon og påvirkningsoperasjoner er ikke noe nytt, men den teknologiske utviklingen gir helt nye muligheter og resultater av denne typen virkemidler. Slik som vi også så med stormingen av den amerikanske kongressen tidligere i år.

Algoritmer øker faren for å få mer av det vi liker, og dermed går vi glipp av viktig informasjon som balanserer vår kunnskap og situasjonsforståelse. Dette gjelder ikke bare internett og sosiale medier i sin alminnelige form. Nesten alle tjenester reguleres i dag av algoritmer. Anbefalinger for deg i strømmetjenester som musikk, film eller TV-serier er ikke basert på kritikervurderinger, men profilen av innhold som du har søkt opp tidligere.

Spredningen av informasjon går også ekstremt

mye raskere og når ut til et mye større publikum på grunn av algoritmene. Samtidig er mengden og hyppigheten av informasjonen som produseres og spres voldsom. Tenk bare alle nyhetsvarsler vi får på telefonen i løpet av en dag fra redaktørstyrte medier. Det er for eksempel kanskje ikke nødvendig med fem nyhetsvarsler om at sjaman Durek har landet på Gardermoen for første gang.

Dette medie- og informasjonslandskapet skaper store konsentrasjonsforstyrrelser og gjør det utfordrende for hver av oss å navigere i.

Med den overfloden av informasjon og alle tenkelige gjentakelser av nyheter – det være seg viktige eller ikke viktige – så har NRK et særskilt ansvar som folkeopplyser og veiviser. Hvis ikke statskanalen går aktivt inn for å gå i dybden og forklare de større årsakssammenhengene, er det veldig naivt å tro at kommersielle medieselskaper skulle bli inspirert til å gjøre det samme.

Delvis på grunn av algoritmer får vi også et mer polarisert ordskifte. Digitaliseringen bidrar til at folk kan samles på nettet, i protestgrupper, hatgrupper og interessegrupper. Her møtes de i felles frustrasjon, misnøye og mistillit til politiske beslutninger (eller mangel på sådan), enkeltpolitikere eller det politiske systemet. Mye av denne frustrasjonen kommer til uttrykk i sosiale medier – som kan beskrives som en øyeblikksverden uten innlagte refleksjonspauser, redaktører eller korrekturlesere.

De virtuelle møteplassene virker også ideologisk og politisk selvforsterkende. Både sterke og svake interessegrupper inntar en tydeligere offerrolle. Språket hardner og mindre politiske enkeltsaker får uproporsjonalt mye fokus.

En annen konsekvens av digitaliseringen er at den har bidratt til et hardere offentlig klima som gjør at kostnadene ved demokratisk deltakelse blir høyere. Dette gjelder generelt i lokaldemokratiet, og spesielt for kvinner og minoriteter som i sum utsettes for store mengder hets, sjikane og trakassering. For mange blir

kostnaden så høy at de slutter i politikken. En undersøkelse fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet i september i 2021, viser at mer enn halvparten av norske lokalpolitikere opplever trusler og hatytringer. Litt over én av fire som har vært utsatt for dette, har vurdert å slutte.

Ideen om at digitale plattformer har bragt politikere og folk nærmere hverandre er altså ikke helt sann. Mens rikspolitikere gjerne har et støtteapparat rundt seg, og en egen kommunikasjonsavdeling i ryggen som bidrar – og kan fungere som et førstelinjeforsvar på sosiale medier – står de fleste lokalpolitikere i dette alene. Alle som har erfaring med dette vet at det kan være ekstremt belastende til tider.

Den sårbarheten som økt tilgjengelighet medfører bør ikke undervurderes, og som støtte til mange av dem i lokaldemokratiet spiller fagbevegelsen en betydningsfull rolle. For eksempel kan fagbevegelsen lokalt organisere støttegrupper i sosiale medier for lokalpolitikere og lokale samfunnsdebattanter. Det være seg å ikke piske opp stemningen, bidra med edruelig fakta i kommentarfelt, eller se på muligheter for å avlaste den som står i stormen enten gjennom å ta en telefon eller ved å ta en kaffe sammen.

Her må også mediene ta sin del av ansvaret. Et for stort krav om spissing av innhold i kronikker, innlegg og tabloide overskrifter bidrar definitivt ikke til et mer konstruktivt ordskifte.

Digitaliseringsprosessene har som kjent gått fort. Men uavhengig av om man er for eller imot er det viktig å erkjenne at disse prosessene, med de endringene det medfører i samfunnet, vil fortsette. **Norge er et av de mest digitaliserte landene i verden, men vi har et langt stykke å gå før vi kan vaksineres for en del av barnesykdommene som følger med.** Dette gjelder for digital sikkerhet, det gjelder generell sikkerhetskultur i både offentlig og privat sektor, men også vilkårene og utfordringene for vårt fremtidige demokrati.

Digitaliseringen har sin egen dynamikk og effekten blir forsterket eller svekket etter graden av tillit i samfunnet. Fordi den påvirker kommunikasjonen og måten vi snakker sammen på. Effekten av digitaliseringen, men også påvirkningsforsøk som kommer utenfra, er altså avhengig av tillitsforholdet som er i bunn.

Samfunnskontrakten må styrkes

De moderne truslene mot demokratiet, som forsøk på påvirkning og destabilisering utenfra, vil ikke gjøre seg gjeldende med mindre det allerede finnes eksisterende splittelser, misnøye og sprekker i samfunnstilliten. I Norge er heldigvis ikke disse miljøene så store – ennå. Men det er ikke tilfeldig at for eksempel de som fra før av har lav tillit til myndigheter og redaktørstyrte medier, også er blant de som fronter vaksinemotstanden i sosiale medier.

Det er når tilliten i utgangspunktet er veldig lav at desinformasjon og påvirkningsoperasjoner først vil vise seg ordentlig effektive. Eller når deler av samfunnet ikke fungerer – enten at systemet har sviktet på enkelte områder, eller hvis deler av befolkningen oppfatter seg tilsidesatt og lite tatt hensyn til. Eller hvis det blir en utbredt oppfatning om, eller forståelse av, at det ikke er likhet for loven for ulike grupper av befolkningen.

Våre meninger, synspunkter, og beslutninger lar seg lettere påvirke hvis saken, på et eller annet vis i utgangspunktet er følelsesladet for oss. Evnen til for eksempel å forstå at migrasjonskriser ikke bare handler om sårbare mennesker er ett eksempel. Det er helt klart en humanitær side, men vi bør også ta innover oss at aktører kan utnytte disse følelsene med sikkerhetspolitiske formål. Når den ene siden bare vil se på de humanitære aspektene og andre utelukkende ser på sikkerhetsaspektene, blir det vanskelig å legge grunnlaget for en tverrpolitisk forankring av migrasjonspolitikken.

Konsekvensene av digitalisering, algoritmer og sosiale medier er at det kan utnytte eller forsterke disse følelsene og mistilliten.

Vi ender da opp med manglende omforente situasjonsforståelser – og i stedet parallelle kunnskapsgrunnlag og virkeligheter. Dette gjør politikktutvikling svært vanskelig, og vil på sikt også kunne utfordre de demokratiske spillereglene.

Frem til nå har vi nytt godt av utstrakt tillit mellom politikere, borgere og offentlige institusjoner. Høy tillit, solid økonomi og god organisering har rustet oss godt. I tillegg har vi en høy grad av sysselsetting og høyt utdanningsnivå, og et velutviklet velferdssamfunn. Norge har derfor vært mer motstandsdyktig enn mange andre demokratiske land som ikke har hatt de samme forutsetningene.

Vi har stort sett hatt en velfungerende samfunnskontrakt i Norge basert på gjensidig tillit mellom borger og stat, rettigheter, og tilhørende samfunnsplikter. Men de siste årene har vi også vært gjennom omstillinger som utfordrer enkeltmenneskets forhold til staten og systemet. For flere oppleves det som om politikk og myndigheter blir stadig mer frikoblet fra folks faktiske situasjon og hverdag, behov og ønsker.

Det bidrar til å understreke en voksende avstand mellom befolkningen og myndighetene.

En profesjonalisering av politikken, samt at tillitsvalgte eksempelvis kan sitte i 20 år sammenhengende, bidrar nok også til en større avstand til grasrota.

Veldig mange av omstillingsprosessene skaper motstand, uvilje, frustrasjon og avmakt i deler av befolkningen fordi det er krevende å gå gjennom store samfunnsomstillinger. Det har også vært en rekke hendelser som har satt tilliten til politikerne på prøve, slik som eksempelvis kluss med reiseregninger eller nylig pendlerboliger.

Samtidig har mange opplevd at New Public Management har gitt et statlig styringssystem som er mindre tillitsbasert enn det har vært. Kravene til den enkelte borger har blitt større, rapporteringskrav har blitt skjerpet og er til tider

rigid, og skjematisk digital dialog gjør gjerne at du ikke føler at du blir sett. Dersom borgere bryter noen av de detaljerte retningslinjene, risikerer de å bli fratatt støtte, ytelse og i siste instans bli straffeforfulgt – slik vi så i NAV-skandalen. Alle som har stått i en konflikt med en offentlig institusjon, vet hvor avmektig enkeltmennesket kan bli i møte med systemet. NAV-skandalen er et illustrerende eksempel på hvordan en offentlig etat gjør feilaktige beslutninger som har satt liv og helse til enkeltmennesker på spill.

Pendlerbolig-skandalen på Stortinget er et tydelig eksempel på det motsatte – at det i politikken har vært andre regler som gjelder. Politikerne har sørget for å beholde en rekke fordeler og privilegier. Selv om journalister er flinke til å grave frem eksempler på at politikere utnytter og misbruker systemet, får det i mange tilfeller ikke nevneverdige konsekvenser. Dette har bidratt til økt politikerforakt og mistillit til dem som utøver makt. **Dersom samfunnskontrakten og den relativt høye graden av tillit skal kunne vedvare, er vi med andre ord avhengig av mer sammenfallende spilleregler.** Når politikere ikke blir tilstrekkelig ansvarliggjort etter eksempelvis store budsjettoverskridelser, men får fortsette i sine stillinger som om ingenting har skjedd, bør det få konsekvenser. I tillegg har skaden ofte allerede skjedd hvis det ryddes opp for sent, og det tar for lang tid før noen tar sitt ansvar – eller ansvarliggjøres.

Ut ifra hvordan enkelte politikere handler, så kan det synes som at de ikke forstår at dette foregår i en kontekst hvor tilliten allerede er utfordret, hvor polariseringen øker, og vår sikkerhet svekkes.

I det første eksempelet med NAV-skandalen var det EØS-regelverket som «tok ansvaret», i det andre tilfellet med pendlerboligene skjedde det noe først når politiet kom på banen og ville granske saken. Dette er klare eksempler på hendelser som gir grobunn for avmakt, frustrasjon – og med det også mistillit, splittelse og økt sårbarhet.

Det er viktig at partiloyaliteten ikke blir sterkere enn samfunnskontrakten – særlig ikke i en tid hvor manglende tillit lettere kan utnyttes og også bli en trussel for oss.

Det er de store sakene vi hører om, men det er veldig mange mindre saker der ute som også utfordrer systemtilliten. Og det er summen av hendelser som tegner et mønster over tid – ikke nødvendigvis den ene enkeltsaken i seg selv.

På den andre siden er heller ikke mediene jag etter politikere som trår feil uproblematisk i denne sammenhengen. Et kjapt søk på Retriever viste over 800 treff på saken om Stortingspresidentens pendlerbolig den uken saken ble kjent. Ikke dermed sagt at saken ikke er veldig viktig både prinsipielt og politisk, særlig når det gjelder Stortingets fremste tillitsvalgte. Men det enorme – og noe ensidige – fokuset fra et samlet pressekorps, blir i overkant mye, uten at det bidrar til noe mer folkeopplysning.

Vi har også ved mange anledninger sett en storm av nyhetsoppslag knyttet til enkeltpersoner i politikken, når det gjelder mindre alvorlige saker. Det mediekjøret enkelte politikere kan utsettes for, er i seg selv en faktor som kan gjøre rekruttering til politiske verv vanskeligere. Synligheten rundt disse sakene, i alle medier, gir oss også et bilde av at feil og tillitsbrudd skjer oftere, enn hva som kanskje reelt sett er tilfellet. Ikke minst har det også en smitteeffekt på politikere som i utgangspunktet har sitt på det rene, og det fremmer dermed også mistillit mot folk som ikke fortjener det.

Videre er det ikke bare digitaliseringen og et hardere debattklima, men også økt forakt og mistillit, som kan medføre at folk får lavere terskel for å drive hets, sjikane og trakassering av politikere. Det gjør kostnadene for demokratisk deltakelse og politisk engasjement høyere. De langsiktige konsekvensene av at mediene kan gi et feilaktig bilde av omfanget av tillitsbrudd, kan med andre ord være ganske store.

Ny og sammensatt kunnskap for å møte nye trusler

Utfordringene skissert ovenfor er stort sett trusler som ikke kan håndteres militært eller juridisk. Forsvaret består ikke først og fremst av flere soldater eller nye lover, men derimot vår evne til å kjenne igjen og se slike trusler i sammenheng.

Når samfunnssikkerhet og statssikkerhet har blitt overlappende, kreves det også ny og sammensatt kunnskap for å møte nye trusler.

Tilsynelatende små hendelser kan påvirke allmenn meningsdannelse gradvis og over tid.

Dette er et trusselbilde som fordrer en bedre felles forståelse av hva vi står overfor, og et sterkere og bedre samarbeid mellom nøkkelaktører.

Noen av nøkkelaktørene som dette fagnotatet har fokus på er fagbevegelsen, mediene, politikere og beslutningstakere. Hvilken rolle bør disse aktørene spille?

Fagbevegelsen

Fagbevegelsen er bindeledd mellom samfunnsnivåer – mellom politikerne, beslutningstakere og grasrota. De skal kommunisere krav og ønsker oppover i rekkene, og formidle politikk, kunnskap og utvikling nedover i rekkene. I videre omstilling og utvikling av industri og grønne arbeidsplasser, vil fagbevegelsens rolle for å jobbe frem arbeidernes rettigheter og lønnsvilkår, fortsatt være viktig. Særlig tillitsvalgte vil fremover få en enda viktigere oppgave: Å gi tydelig beskjed om hvor skoen trykker, så politikernes kunnskapsgrunnlag knyttet til disse omstillingene blir bredest og best mulig.

Men sett utenfra så kan det av og til virke som om enkelte blir vel opptatt av rettighetskampen for sine utvalgte grupper. Og at en del av opposisjonspolitikken består av enkeltsaker: En motmakt som av og til blir mer opptatt av å være i

opposisjon eller imot, heller enn å bidra til konstruktive løsninger for det som er irreversible endringer for samfunnet.

Det mer helhetlige samfunnsansvaret bør i større grad tas med i beregningen, siden fagbevegelsen står i en så unik og sentral rolle som mulige brobyggere.

Når vi får færre fysiske arenaer hvor vi faktisk møtes, mer personaliserte nyheter, og mister felles referanser, har fagbevegelsen en viktig tillitsbyggende rolle å spille i relasjonene mellom folk, men også mellom folk og politikere.

Digitaliseringen gjør at arbeidstakere fort kan bli satt til oppgaver man ikke helt skjønner, som er fremmedgjørende og som kan bidra til utenforskap. Her kan fagbevegelsen stille krav om at digitaliseringstiltak må følges opp med kompetansehevede tiltak. Det er essensielt at fagbevegelsen i større grad tar eierskap til disse problemstillingene, stiller strukturelle spørsmål, bidrar med kompetanse, og er med å stille krav til de store teknologiselskapene, for å få til gode løsninger på omstillingsprosessene.

Helt konkret kan fagbevegelsen også spille en konstruktiv rolle knyttet til de årlige, åpne trusselvurderingene. Når disse etatene er så tydelige på at mange av skillene mellom stats- og samfunnssikkerhet viskes ut, er det bekymringsfullt at fokuset ser ut til å utelukkende handle om institusjoner og strukturer. Sivilsamfunnet blir ikke nevnt med ett ord, til tross for at alle stemmeberettigede i landet potensielt kan utsettes for forsøk på desinformasjon og opinionspåvirkning fra eksterne aktører. Her kan igjen fagbevegelsen komme inn som brobygger, mellom etatene og sivilbefolkningen.

Mediene

Mediene spiller også en viktig rolle som motmakt. Samtidig er det nødvendig med en økt bevisstgjøring av mediernes rolle som «fortolker» når vi står overfor komplekse endringer og samfunnsprosesser. Når det å være kritisk til

makta og det å være motmakt blir viktigere enn å forklare de komplekse hendelsene, og skape økt forståelse og kunnskap om det som skjer både hjemme og ute, så blir leserne unektelig også påvirket.

Et annet problem i dag – som mediene bør bli flinkere til å utfordre – er at hele debattgrunnlaget defineres ut ifra hva du er for, og hva du er imot. Man setter én som er for noe opp mot én som er mot noe – om det gjelder drivstoffavgifter, tvang i psykiatrien eller om norske IS-kvinner skal hentes hjem – for å nevne noen av temaene fra NRK Debatten denne høsten.

Det å bruke mer tid og krefter på å forklare og analysere hva som foregår ville gitt oss et bedre og bredere kunnskapsgrunnlag for demokratisk debatt og for utvikling av politikk. Tenk om det for eksempel var noe som også het «NRK Dialog» som var mer opptatt av å belyse kompleksiteten fremfor å polarisere. Programmet NRK hadde med de fem siste forsvarssjefene, som reflekterte rundt 20 år i Afghanistan, er et godt eksempel på et slikt format vi trenger mer av.

Når man setter særinteressene opp mot hverandre på de ulike debattflatene, uten at noen står og forklarer sammenhengene, så får vi også en «klipp-og-lim»-politikk som ikke henger sammen. Det svekker beslutningsgrunnlaget, gir en mer fragmentert politikk, og gjør det vanskeligere å se ting i sammenheng.

Medienes utførelse av sitt samfunnsoppdrag – å skape kontekst og forsørge gode analyser – bør bli bedre. Men det samme gjelder også deres eget kunnskapsgrunnlag og evne til å formidle, eksempelvis de åpne trusselvurderingene, så de blir mer kjent og relevant for både enkeltpersoner og virksomheter.

I stedet fikk vi for eksempel under årets pressekonferanse et disproportjonalt stort antall med nyhetsvarsler og -saker om faren for terror og ekstremisme, som folk flest kan gjøre veldig lite for å motvirke. Mens noen av de største og mest sannsynlige truslene – som påvirkning,

desinformasjon og cyber – knapt ble nevnt. Evnen til å skille mellom hva enkeltindivider kan gjøre noe med og ikke, blir viktig i formidlingen av trusler fremover. Hvis trusselbildet som presenteres oppleves som både fremmed og fryktinngytende, vil ikke folk ha noe eierskap til, eller føle at de har noe handlingsrom i, utviklingen av totalforsvaret.

For at de åpne trusselvurderingene skal kunne forankres i befolkningen og ha effekt, er vi avhengige av et pressekorps og journalister med god innsikt i problematikken – som både kan forklare kompleksiteten og formidle situasjonsrapportene på en ordentlig og forståelig måte. I medier, som ellers, har vi en tendens til å se på historien for å forklare hendelser i nåtiden og vi klamrer oss til det vi kan noe om fra før. Det gir også de moderne truslene mindre plass i mediebildet enn det de burde hatt.

Betydningen av dette blir større når mye av skillene mellom krig, krise og fred viskes ut. Fordi det nå i større grad er sivile som er målet. Og dersom vi skal skolere det nye førstelinjeforsvaret, som i bunn og grunn er oss alle, og ha noe som helst inngang til hvordan vi skal håndtere dette, så er vi nødt til å ha ganske dyptpløyende samfunnsamtaler om det. Og hvis ikke media skal legge til rette for det, hvem i all verden skal gjøre det da?

Samtidig er det ikke noe tvil om at mediene er dårligere utstyrt enn før. Folk med en utålmodig informasjonssult, «clickbait» og sanntidsformidling av nyheter, hard konkurranse fra de store teknologiske selskapene, og en presset økonomi – det er klart det går på bekostning av en bedre sikkerhetspolitisk dekning. Harde krav til deadlines ender også fort opp med informasjon som mangler årsakssammenhenger og forklaringer. Eksempelvis som i Kongsberg-saken, hvor muslimsk ekstremisme ble trukket frem som en mulig forklaring før det ganske raskt viste seg å ikke stemme.

På en annen side kan et informasjonsgap føre til

mye unødig spekulasjon og konspirasjonsteorier, så det er ikke tvil om at mediene må være raskere på ballen enn noen gang før. Man bør likevel ta seg tid til å puste før man publiserer.

Politikerne og beslutningstakerne

Selv om sterke interessegrupper og mediene spiller sentrale roller i å sette dagsorden og fremme saker som blir offentlig belyst, så er det i hovedsak politikernes og beslutningstakernes ansvar å sørge for at den offentlige debatten foregår på konstruktive premisser.

Politikerne er fremdeles de som setter standarden for diskursen i dette landet. Når polariseringen øker blir vi også et lettere bytte for eksterne aktører som ikke vil oss vel.

Å bevare roen, fornuften og en helhetlig tilnærming til politikken er ekstra viktig i en tid preget av så store omstillinger, og her bærer de tradisjonelle styringspartiene et særlig ansvar.

Militæret er som kjent en forlengelse av politiske virkemidler. Rasjonale bak re-introduksjonen av totalforsvaret i 2014, var at Forsvaret ikke kunne svare ut en del av de moderne truslene vi står overfor. Vi – i det sivile – sammen med de militære, er nå Norges nye førstelinjeforsvar. Men politikere og beslutningstakere har fortsatt til gode å fylle dette med funksjoner, roller og mening.

Vi er per definisjon organisert på en måte som gjør det vanskelig å sette utfordringer og trusler i sammenheng. Både sektorprinsippet og deler av den offentlige tilskuddsforvaltningen er rettet inn mot en annen tid. Det var et velfungerende system under forutsetning av at det var fred og fordragelighet i Norge og store deler av Europa. Men i møte med et mer sammensatt trusselbilde hvor sivile i større grad er målet står sektorprinsippet i veien for å koordinere informasjon, og foreta analyser som styrker totalforsvaret av Norge.

Det virker som om det ikke er tilstrekkelig politisk

interesse, og forståelse for, denne problematikken.

Å bygge landet var en krevende oppgave, men ikke så vanskelig å selge inn til befolkningen. Å omstille og forsvare det samme landet i vår tid er en langt vanskeligere oppgave.

Dette er den nye store samfunnsdugnaden: Å komme oss gjennom omstillingene på en god måte og bygge et sterkere totalforsvar. Det gjelder vår suverenitet, det gjelder vår territoriale integritet, vårt politiske handlingsrom og det gjelder vårt demokratiske styresett og verdigrunnlag.

Det krever tydelige visjoner og klar politikk, og ikke minst gode politiske forklaringer på valgene som må tas. Alternativet er langt dypere splittelser enn vi nå er vitne til. Det vil kunne få store konsekvenser ikke bare for verdiene samfunnet vårt er tuftet på, men for både nasjonal og menneskelig sikkerhet i landet vårt.

Er vi beredt for å håndtere moderne trusler mot demokratiet?

Konsekvensene av at mediene blir for ensrettede og politikerne ikke skjønner bedre, mens fagbevegelsen «står fast på krava» – gjør at de som ønsker å polarisere ytterligere, har en enkel jobb. Dette kan man lure på om alle de tre gruppene i stor nok grad har tatt innover seg.

Fremover trenger vi flere brobyggere – ikke bare rettighetsforkjempere.

Så, er vi beredt for å håndtere de moderne truslene mot demokratiet? Det enkle svaret er nei. Det er rett og slett fordi mange av de sentrale aktørene som forvalter og regulerer tillitsforholdene i samfunnet vårt, fortsatt handler som om vi var i dyp fred.

Men det er håp om økt bevisstgjøring og mer kunnskap fremover.

Snart igangsettes to prosesser. Det ene er

nedsettelsen av en forsvarskommisjon, og det andre er nedsettelsen av en totalberedskapskommisjon. Det er viktig at begge de to prosessene går på tvers av sektorer, så de langsiktige strategiene og planverkene vi legger opp ses i sammenheng med hverandre. Da kan prosessene tjene som utgangspunkt for mye bredere samtaler rundt de moderne truslene vi står overfor og hvordan vi skal møte dem best mulig – både som land, som folk og som enkeltindivider.

Det vil ikke bli mulig å implementere et totalforsvar av Norge før disse truslene er kollektivt erkjent, og ulike grupper og miljøer begynner å snakke om hvilke konsekvenser dette har for dem, og deres rolle i samfunnet.

Som folkeopplysere, opinionsbærere, bindeledd mellom samfunnsnivåer, og som landets ledere – har fagbevegelsen, mediene og politikerne de beste forutsetningene for å gå foran med et godt eksempel.

UTSYN

– FORUM FOR UTENRIKS OG SIKKERHET

www.prosjektutsyn.no

MED STØTTE FRA



LO Stat